

ГАРЧИГ

БҮЛЭГ 1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	2
1.1 Төслийн нэр	2
1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мэдээлэл.....	2
1.3 Төслийн хүчин чадал	3
1.4 Төслийн дэд бүтэц.....	5
БҮЛЭГ 2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ ТҮҮНИЙ ОРЧМЫН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	7
2.1 Төсөл хэрэгжих талбайн физик газарзүйн нөхцөл	7
2.2 Хөрс, хөрсөн бүрхэвч	7
2.4 УРГАМЛАН НӨМРӨГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ	7
БҮЛЭГ 3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ	10
2.4 Төслийн болзошгүй сөрөг нөлөөлөл.....	11
БҮЛЭГ5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ, АРИЛГАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ.....	13
БҮЛЭГ6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	18
БҮЛЭГ7. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗЫН БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	19
БҮЛЭГ8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	20
БҮЛЭГ9. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨГИЙ БИЕЛЭЛТ	20
БҮЛЭГ10. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	20
БҮЛЭГ11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	24
БҮЛЭГ12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ	26
БҮЛЭГ13. УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТАЛААР АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ БИЕЛЭЛТ	27
БҮЛЭГ14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ОРОЛЦОГЧ, СОНИРХОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ, ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭХ ХУВААРИЙН БИЕЛЭЛТ	30

БҮЛЭГ 1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1 Төслийн нэр

“Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн алтны шороон ордыг ил уурхайн аргаар ашиглах төсөл

Төслийн зорилго: Төсөл хэрэгжүүлэгч “Монголламбер” ХХК нь Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумдын нутагт орших “Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн алтны шороон ордод 2021 оноос олборлолтын үйл ажиллагаа явуулах гэж байгаа бөгөөд Монгол Улсын хууль, холбогдох дүрэм журмын хүрээнд эдийн засгийн хувьд үр ашигтай, байгаль орчинд ээлтэйгээр уурхайн ашиглалтыг явуулж улмаар улс, орон нутгийн эдийн засгийн өсөлтөд бодитой хувь нэмэр оруулах, хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм журмыг нэвтрүүлэх, орон нутгийн ард иргэдийг ажлын байраар хангах, уурхайн хаалт, нөхөн сэргээлтийг бүрэн хийх, орон нутагт хүлээлгэн өгөх зэрэгт энэхүү төслийн зорилго оршино.

1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мэдээлэл

“Монголламбер” ХХК нь Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумдын нутагт орших “Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн алтны шороон ордыг ил уурхайн аргаар ашиглах төслийн ТЭЗҮ-г 2020 онд батлуулсан өгөөд Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний тайланг мөн 2020 онд батлуулж 2021 оноос эхлэн үйл ажиллагаагаа эхлүүлэх гэж байна.

Хүснэгт №. 1 Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мэдээлэл

Төсөл хэрэгжүүлэгч	“Монголламбер” ХХК
Улсын бүртгэлийн дугаар	9011419139
Регистрийн дугаар	5747392
Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	MV-021583
Хаяг	Улаанбаатар хот, Сонгинохайрхан дүүрэг, 18-р хороо, 1-р хороолол 15-03 тоот
Утас	96666599

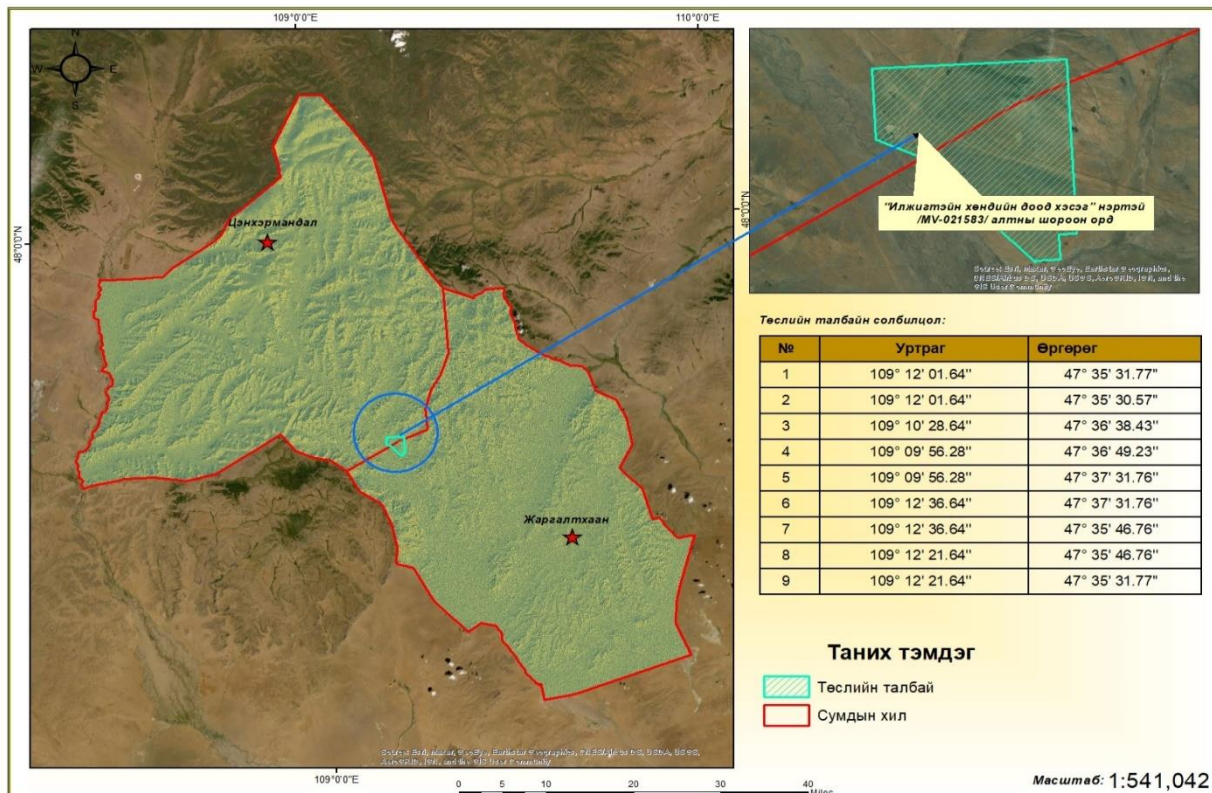
Төслийн байршил: “Монголламбер” ХХК нь Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумдын нутаг дэвсгэрт байрлах MV-021583 тоот лицензийн дугаартай 879.52 га газарт ашигт малтмал ашиглахыг зөвшөөрсөн тусгай зөвшөөрлийг авсан байна.

“Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн алтны шороон орд MV-021583 дугаартай тусгай зөвшөөрлийн 879.52 га талбай нь Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумдын нутагт, Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 180 км, Хэнтий аймгийн төв Өндөрхаанаас 125 км, Жаргалтхаан сумын төвөөс 35 км зайтай оршдог. Ашиглалтын тусгай зөвшөөрлөөр эзэмшиж буй талбайн захын цэгүүдийн солбицолыг хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт №. 2 Талбайн солбицол

№	Уртраг	Өргөрөг
1	109° 12' 01.64"	47° 35' 31.77"
2	109° 12' 01.64"	47° 35' 30.57"
3	109° 10' 28.64"	47° 36' 38.43"
4	109° 09' 56.28"	47° 36' 49.23"
5	109° 09' 56.28"	47° 37' 31.76"
6	109° 12' 36.64"	47° 37' 31.76"
7	109° 12' 36.64"	47° 35' 46.76"
8	109° 12' 21.64"	47° 35' 46.76"
9	109° 12' 21.64"	47° 35' 31.77"

**“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН,
БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

Зураг №. 1 Төсөл хэрэгжих талбайн байршил

1.3 Төслийн хүчин чадал

“Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн ын алтны шороон ордыг ашиглах ил уурхайн хүчин чадлыг захиалагч байгууллагын саналыг үндэслэн жилд 113.7 мян.м3 элс олборлохоор ТЭЗҮ-д тусгасан байна. Уурхайг 2 жилийн хугацаанд ашиглана.

Уурхайн ажиллах горим

“Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн алтны шороон ил уурхайд нийт 48 хүн ажиллах ба ил уурхайн хэсэгт хоногт 2 ээлжээр, ээлжинд 12 цагаар ажиллах бөгөөд цайны цаг, ээлж хүлээлцэх ээлжийн бэлтгэл төгсгөл цаг зэргийг хасч тооцсоноор хоногт 20 цаг ажиллахаар тооцлоо. Уурхайн цаг ашиглалтын коэффициент 0.83, жилд 2180 мот.цаг ажиллах хязгаартай байна

Хүснэгт №. 3 Уурхайн ажиллах горим

№	Үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	Хэмжээ
1	Ээлжийн үргэлжлэх хугацаа	цаг	12
2	Хоног дахь ээлжийн тоо	ээлж/хон	2
3	Жилд ажиллах хоногийн тоо	хоног/жил	116
4	Жилд ажиллах ээлжийн тоо	ээлж/жил	232
5	Жилийн ажлын цагийн хэмжээ	цаг/жил	2,784

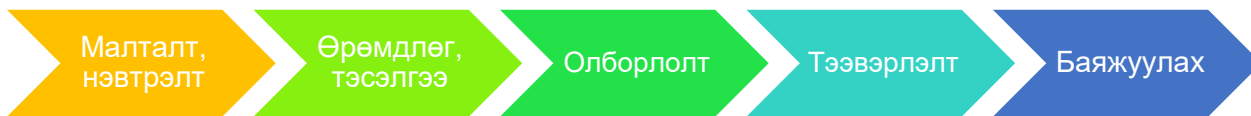
Уурхайн ашиглалтын систем

“Монголламбер” ХХК-ны уг ордыг ил аргаар тээвэртэй ашиглалтын системээр ашиглана. Уурхайн технологи агуулгын хувьд бульдозероор хөрсийг түрж овоолох, экскаватороор элсийг ухаж автосамосвалд ачин тээвэрлэн угаах хэсгийн эслний овоолгод хураана.

Хүснэгт №. 4 Уурхайн ашиглалтын технологи

Технологи	Үндсэн ажил	Технологийн процессууд
Тээвэртэй, гадаад, дотоод овоолготой ашиглалтын технологи	1. Хөрс хуулалт	1.1. Шимт хөрс түрж хуулах, овоолох
		1.2. Хөрс түрж хуулах, овоолох
	2. Олборлолт	2.1. Ухаж ачих
		2.2. Тээвэрлэх

Ил уурхайн ашиглалтын технологийн процессууд

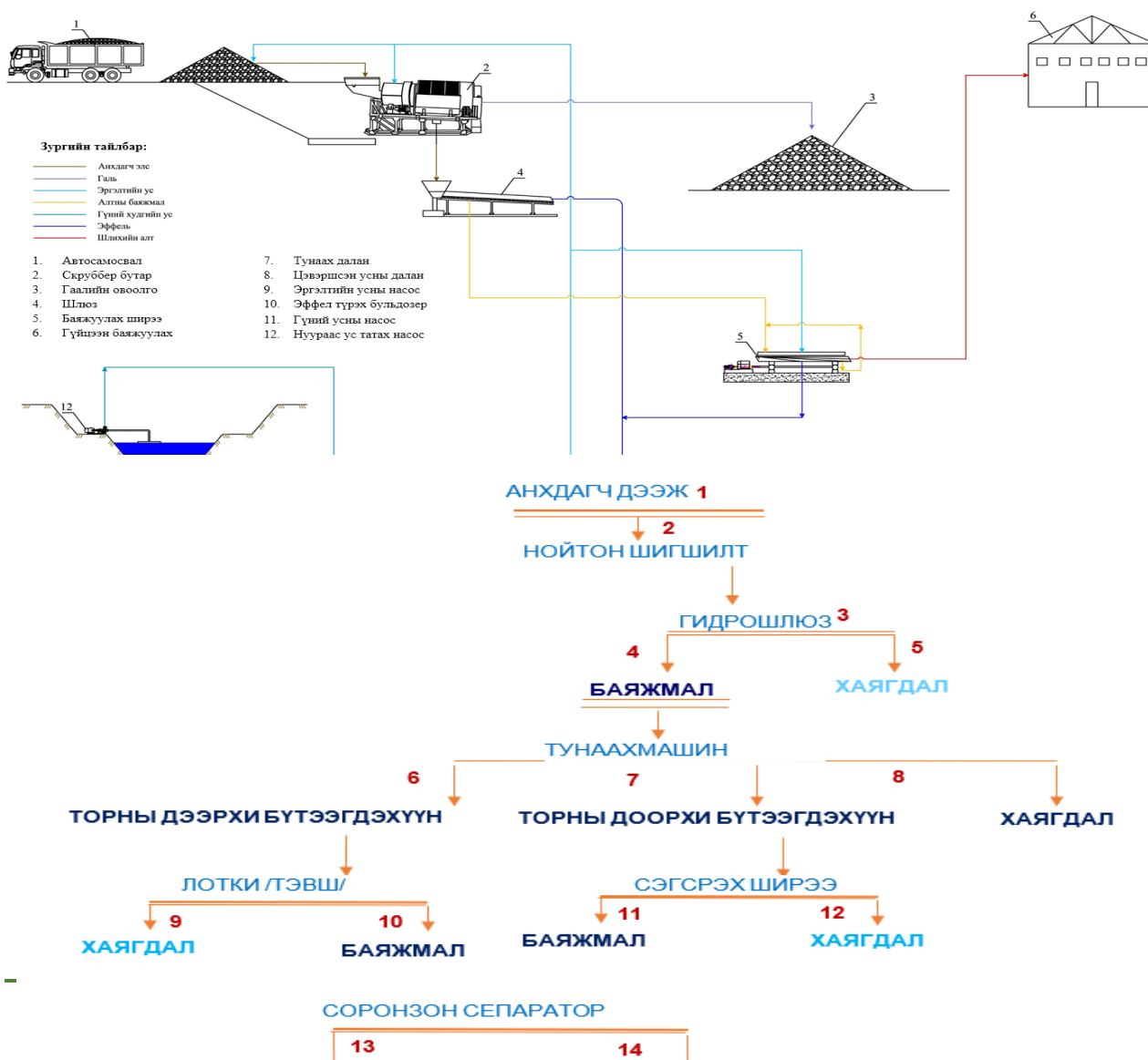

“Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн алтны шороон ордод ил уурхай байгуулан олборлолт явуулах, олборлосон хүдрийг бутлаж, нунтаглан баяжуулж, алтыг борлуулах үйл ажиллагаа төслийн цар хүрээг хамарна.

Элс баяжуулах технологи

Ил уурхайн олборлолтын төлөвлөгөө, технологийн туршилтын үр дүн, алтны шороон ордын үйлдвэрийн практикт үндэслэн баяжуулах хэсгийн төлөвлөлт, технологийн горим болон бүтээгдэхүүн гаргалт, зарцуулагдах усны хэмжээ, тоног төхөөрөмжийн хүчин чадал болон сонголтыг тооцоог хийж гүйцэтгэлээ. Ордын элс баяжуулах хэсэг нь хамгийн ихдээ сард 37.97 мян.м3 элс баяжуулна.

Элс баяжуулах хэсэг нь өдөрт 2 ээлжээр, нэг ээлжийн үргэлжлэх хугацаа 10 цаг байна. 7-р сараас эхлэн уурхайн бэлтгэл ажлыг хийж, ил уурхайгаас олборлосон элсийг нөөцлөн 8-р сараас эхлэн баяжуулах хэсэг элсийг угаан, бүрэн хүчин чадлаараа ажиллаж эхлэнэ.

**“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН,
БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

1.4 Төслийн дэд бүтэц

Уурхайн хотхон: Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумдын өнөөгийн дэд бүтцийн товч судалгаа, Илжигтэйн ордыг ашиглахад шаардлагатай дэд бүтэц болох уурхайн цахилгаан хангамж, ус хангамж, дулаан хангамж, хотхоны барилга болон зам, харилцаа холбоог тусгаж өгөв.

Уурхайн захиргаа, уурхайн кемьп 0.9 км, засвар үйлчилгээний төв, шатахуун агуулах зэрэг барилга байгууламжууд уурхайгаас 0.55 км зайд тус тус байрлах бөгөөд нийт 0.2 га талбайг эзлэн байрлана. “Монгол Ламбер” ХХК-ийн Илжигтэйн уурхайд барих барилга байгууламжууд, бүтээц эдлэл, хэмжээг доорх хүснэгтэнд тусгалаа.

Хүснэгт №. 5 Уурхайн дэд бүтэц, талбай

№	Барилгын нэр	Х.нэгж	Хэмжээ	Тайлбар
Хотхон				
1	Уурхайн удирдлагын байр	м ²	28.4	Засч тохижуулсан 40 тн контейнер хаус
2	Ажилчдын сууц	м ²	112.0	Засч тохижуулсан 40 тн контейнер хаус
3	Цайны газар	м ²	28.4	Засч тохижуулсан 40 тн контейнер хаус
4	Халуун ус болон угаалга	м ²	28.4	Засч тохижуулсан 40 тн контейнер хаус
Ил уурхай				
5	Сэлбэгийн агуулах	м ²	28.4	40 тн контейнер 1 ш
6	Түлшний ёмкост	тн	20.0	Уурхайн 4 хоногийн хэрэглээ
7	Харуулын байр	м ²	4x3	12 м2 талбайтай 3 ш сандвичин байр

Уурхайн тосгон: Уурхайн ажилчдыг байрлуулах тосгон ил уурхайгаас 0.9 км зайд, тусгай зөвшөөрлийн талбай дотор байрлана. Ажилчдын хотхоныг нийт 50-60 хүн зэрэг байрлах хүчин чадалтайгаар төлөвлөж шаардлагатай барилга байгууламж, тавилга, эд хогшлыг тооцсон.

Холбооны байгууламж: Уурхайн тосгонд үүрэн холбооны Юнитель ХХК-ийн сүлжээ бүрэн барьдаг. Уурхайд экскаватор, дугуйт ачигч, автосамосвал зэрэг үндсэн тоног төхөөрөмжийн операторууд, ээлжийн дарга нар богино долгионы радио холбоогоор хангагдана. Уурхайн тосгонд сансрын антенн суурилуулж телевизийн сувгууд хүлээн авна.

Түлшний агуулах: Түлшний агуулахаас тоног төхөөрөмжүүдийг түлшээр хангана. Түлшний агуулах нь 4 хоногийн нөөц буюу 20 тн түлш хадгалах багтаамжтай байна. Эдгээр нь тусдаа шахуурга болон шүүлтүүртэй байна. Түлшийг шүүж цэвэрлэсний дараа тоног төхөөрөмжүүдийг түлшээр цэнэглэнэ. Мөн түлш ачих, буулгах хэсэгт гал унтраах, аянга зайлуулагч хэрэгслүүд байрлана. Түлш асгарч хөрсийг бохирдуулахаас сэргийлж автомашин цэнэглэх талбайг хатуу хучилттайгаар хийж өгнө.

Засвар механикийн барилга байгууламж: Уурхайн тоног төхөөрөмжийн засвар үйлчилгээг үйлдвэрийн талбайд байрлах засварын хэсэгт хийж гүйцэтгэнэ. Засварын хэсэгт дугуй засвар, гагнуур, кран, компрессорын станц зэргийг байгуулна.

Цахилгаан, дулаан хангамж: Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумд нь 1994 онд төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдсон байдаг байна. Энэ цагаас үеэс хойш өргөтгөл, сайжруулалтын ажил огт хийгдээгүй байсан бөгөөд 2019 оны 8-р сараар 2020 оны 1-р сарын хооронд “Цэнхэрмандал” дэд станцыг өргөтгөх ажил хийгдэж дуусан байна. Ингэснээр Жаргалтхаан сумын цахилгаан эрчим хүчний чадлыг сайжирсан ба тус станцын хүчин чадал 35/6 квт-аар нэмэгдсэн байна. Шинээр татсан агаарын шугам 44.5 км урт, 35 киловаттын хүчин чадалтай аж. Эрчим хүчний бүтээн байгуулалтын хүрээнд Жаргалтхаан дэд станцын барилгын ажлыг мөн гүйцэтгэсэн байна.

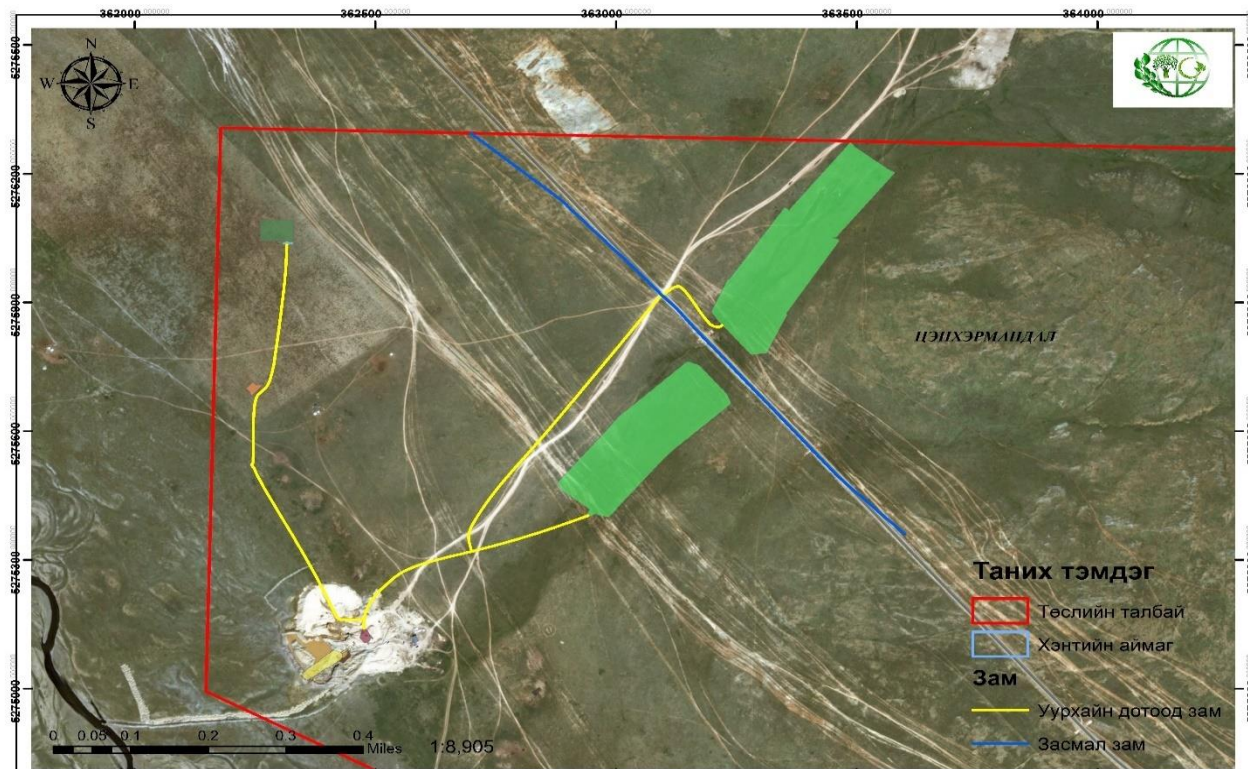
Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумдын төвийн төсвийн байгууллагууд, бусад барилга байгууламжуудыг бага оврын уурын зуухаар халаадаг байна.

Усан хангамж: Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал сумын газарт байрлах “Илжигтэйн доод хэсэг”-ийн ордын технологи, ажилчдын унд ахуйн ус болон тоосжилт дарах ажлын хэрэглээнд зориулан 2016 оны 06-р сарын 22-нд 1 ширхэг худгийг гаргасан байна. Худгийн байршил (109° 11' 0.84", 47° 37' 35.66"), болон амсрын өндөржилт 47 метрийн түвшинээс 56 м гүнд өрөмдлөг явуулж гүний худаг гаргасан байна. Дээрх худгийн ундрага нь 8 л/сек байна.

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН,
БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

Уурхайн зам: Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал сум нь зүүн хойд талаараа Өмнөдэлгэр сум, зүүн урд талаараа Жаргалтхаан сум, өмнөд талаараа Дэлгэрхаан сум, баруун хойд талаараа Төв аймгийн Мөнгөнморьт сум, баруун талаараа Багануур дүүрэг Хэрлэн голоор хиллэж оршдог. Тус сумын төв буюу Баянмод баг нь зүүн чиглэлийн мянганы зам дагуу Улаанбаатар хотоос 200 км, Чингис хотоос 150 км-т оршдог.

Зураг №. 4 Уурхайн дотоод тээвэрлэлтийн зам

Хог хаягдлын менежмент

“Монголламбер” ХХК нь Хог хаягдлын цэгийг байгуулахдаа салхины зонхилох чиглэлийн доор орон нутгийн БО-ны байцаагчийн тогтоосон цэгт байгуулж, уурхайн үйл ажиллагаанаас гарах нийт хатуу хог хаягдлын дахин ашиглагдах хаягдлуудыг ангилан ялгах, овор хэмжээг нь багасгах зэргээр байгаль орчинд үзүүлэх хор нөлөөг бага байлгах шаардлагыг биелүүлэн ажиллана. Мөн ахуйн гаралтай бусад хог хаягдлыг зайлуулах гэрээг сум, орон нутгийн удирдлагатай хийж, гэрээний дагуу тогтмол хугацаанд тээвэрлүүлнэ. Шингэн хог хаягдлыг цэвэрлэх байгууламж байгуулан байгаль орчинд халгүй арга хэлбэрээр зайлуулах, дахин ашиглах арга хэмжээг үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэн “Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай” хуулийн 2019 оны 05 сарын 02нд батлагдсан нэмэлт өөрчлөлтийг, Усны тухай хуулийн 3.1.32, 3.1.33, 25, MNS 4943:2015 стандарт, 2.2-2.4, 25 дугаар зүйлийн 25.1, 8 дугаар зүйл, зэргийг дагаж мөрдөнө ажиллана.

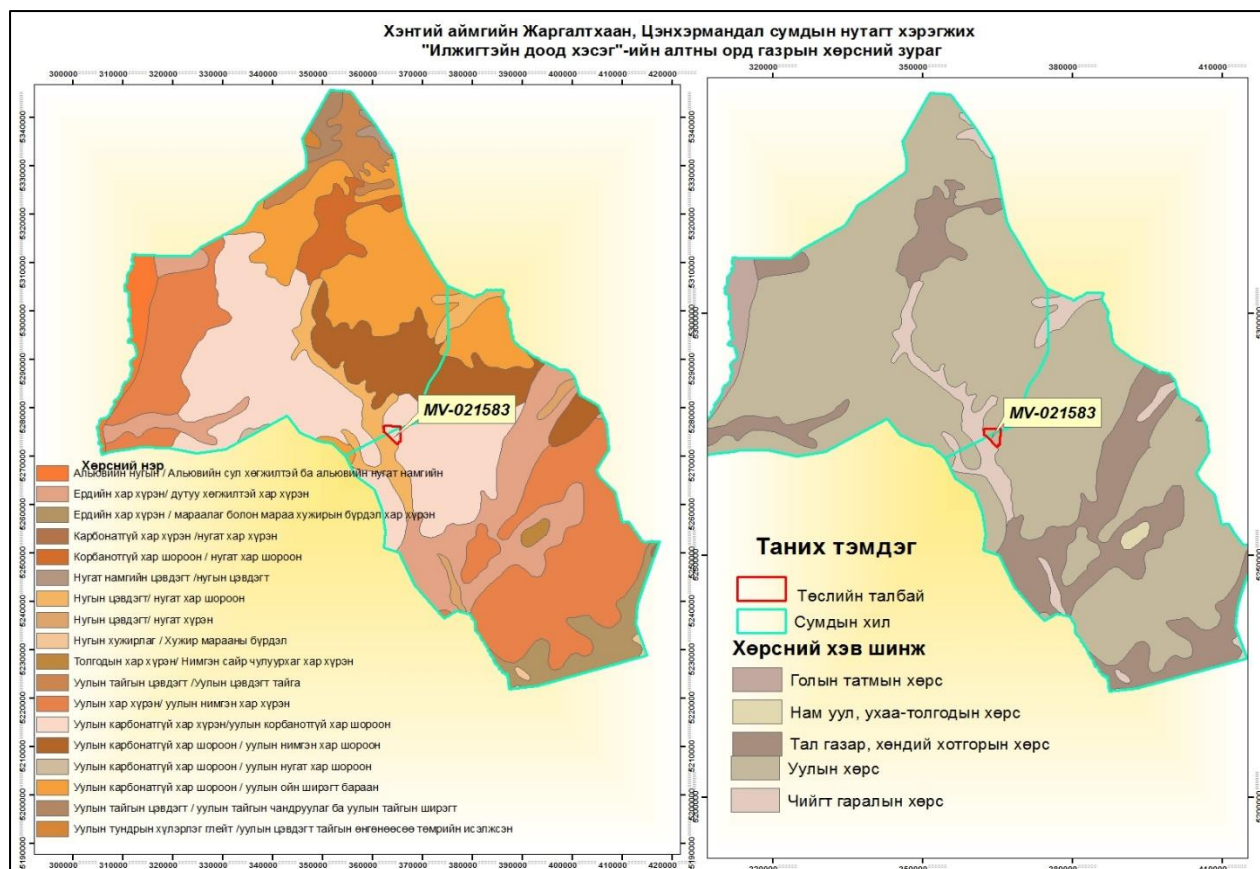
БҮЛЭГ 2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ ТҮҮНИЙ ОРЧМЫН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2.1 Төсөл хэрэгжих талбайн физик газарзүйн нөхцөл

Төслийн талбай нь Хэнтийн нурууны салбар уулсын баруун өмнөд хэсэгт байрладаг бөгөөд уулс нь мөлгөр бүнхэр оройтой, налуу хааяа эгц хажуутай, далайн түвшинээс дээш 1550-1583 м дундаж өндөртэй. Цэнхэрмандал сумын нутаг дэвсгэрт Цэнхэрмандал, Мааньт, Өндөр Хутаг, Жаргалант, Ерөөлтийн хангай, Хөх шувуут зэрэг өндөр уулс бий. Бүс нутаг нь хээрийн бүсэд хамаарагдах бөгөөд намхавтар уулс хооронд томоохон уужим хөндий тал үргэлжлэх ба энэ нь улмаар өмнө зүгт тал хээрийн бүсэд шилжинэ. Хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн талбай нь газрын гадаргын хувьд баруун талаараа хадан гарштай мөлгөр орой бүхий хэрчигдэл багатай, төв болон зүүн хойд хэсэгт харьцангуй хэрчигдэл ихтэй, уулын ар тал нь эгц налуу гадаргатай.

2.2 Хөрс, хөрсөн бүрхэвч

Цэнхэрмандал, Жаргалтхаан сумдын хувьд нутгийн ихэнхи хэсгээр унтаг карбонатлаг хар хүрэн хөрс тархсан. Уг хөрс нь уулын хээрийн хөрсний хэв шинжийн хөрс бөгөөд ялзмагт үеийн доороос эхлэн нунтаг карбонатын нэвчмэл цайвар өнгөр толботой, ихэнхдээ А-АВ-Вса-ВСа-Сса гэсэн үе давхаргуудтай, давсны хүчилд 30-50 см гүнд, хааяа 15- 20 см-ийн гүнээс бургиж карбонатын давсны хуримтлалтай байна.

ЗУРАГ №. 5 ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИХ ТАЛБАЙН ХӨРСНИЙ ТАРХАЛТ

2.4 Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал

Ургамлын бүлгэмдэл, тэдгээрийн бүрэлдэхүүний газарзүйн тархалтын зүй тогтол нь уулархаг нутаг оронд босоо бүслүүрээр тод илэрч, харин тал нутагт өргөргийн бүсээр хувьсан өөрчлөгдөж байдаг (Санжмятав.3, 2007).

**“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН,
БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

тэмээ-1, адуу-11262, үхэр-8865, хонь-70837, ямаа-50804 байна. 421 малтай өрх байгаа нь сумын нийт өрхийн 63%-ийг эзэлж байна

Усан хангамж: Сумын төв дээр цэвэр усны эх үүсвэрийн 2 гүний худагтай, мөн төв зам дагуу байрлалтай гуанз, цайны газрын орчимд 1 цэвэр усны эх үүсвэрийн гүний худагтай. Мөн сумын Баянмод багийн Төлүүгийн булан гэдэг газарт 150.0 сая төгрөгний өртөгтэйгээр улсын хөрөнгө оруулалтаар хөв байгуулсан. Цаашид Хужхан багт 1 хөв байгуулах шаардлагатай байна.

Цахилгаан хангамж: Сумын төв нь 1980-аад онд Багануур дүүргийн төвийн эрчим хүчний системд холбогдсон 24 цагийн гэрэл цахилгаантай. Дэд бүтэц үйлдвэрлэл хөгжих бүрэн боломжтой. 2008-2012 онд 40-өөд өрх шилжин ирсэн тул шинэ сууршлын бусэд ЦДАШ 5км-т шинээр татах шаардлага гарч байна.

Дулаан хангамж: Сумын хэмжээнд нийт 4 уурын зуух ажиллаж, төрийн төсвийн газруудыг дулаанаар хангадаг. Бусад нь объектууд ердийн галалгаагаар дулаанаа хангадаг. Цаашид төвлөрөөн хангамжинд холбогдох боломжтой.

Ажилгүйдэл ядуурал: Сумын хэмжээнд нийт 274 ажилгүй иргэн байна. Үүнээс бүртгэлтэй ажилгүй иргэн 32 байна. Нийт ажилгүй иргэдийн 44.9 %-ийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна. Бүртгэлтэй ажилгүй иргэдийг боловсролын түвшигээр нь авч үзвэл 78.1% нь дээд, 3.1 % тусгай дунд, 6.25% нь бүрэн дунд, 12.5% нь бүрэн бус дунд боловсролтой хүмүүс эзэлж байна.

БҮЛЭГ 3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөлөл: Хөрс хуулах, хүдэр олборлох үед тоос, шороо ихээр үүсгэнэ. Уурхайн малталтууд болон овоолгын дээд талбайгаас салхинд хийсэх тоос, шороо, уурхайд ажиллах машин техникүүдийн шингэн түлшний шаталтаас ялгарах утаа, хөө тортог, хорт хийнүүд, ажилчидын суурингаас гарах хатуу шингэн хог хаягдлын бохирдол, өрөмдлөг, тэсэлгээний ажил хийх үед гарах тоос, шороо, хөрс хуулах, түрэх, тээвэрлэх, элс угаах зэрэг бүхий л ажиллагаа тасралтгүй явагдах тул бульдозер, экскаватор, автомашин, бусад төхөөрөмжийн дуу чимээ болон хорт хий утаа гарах, тоос шороо дэгдэх зэргээр агаар орчныг бохирдуулж, хүний эруул мэнд, хүрээлэн буй орчинд сөргөөр нөлөөлнө.

Газрын гадарга болон хэвлийд үзүүлэх нөлөөлөл: Төслийн зүгээс газрын гадарга болон хэвлийд үзүүлэх гол нөлөөлөл нь барилга угсралтын ажил болон төслийн үйл ажиллагаатай холбоотой уурхайн карьер, овоолго болон тээврийн хөдөлгөөн зэрэг эх үүсвэрүүдээс үүснэ.

Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх нөлөөлөл : Төслийн хүрээнд төлөвлөж буй ил уурхайн барилга байгууламжид хөрс удаан хугацаанд дарагдана. Түүнчлэн дэд бүтцийн барилга, байгууламжийн ойр орчимд машин техник, хүний үйл ажиллагаагаар элэгдэл, эвдрэл, бохирдол их үүснэ. Уурхайн үйл ажиллагааны явцад нүүрс-ус буюу шатахуун, түүнтэй төстэй бутээгдэхүүн, мөн химийн бодисын асгаралт, шүүрэлтээс хөрс бохирдох боломжтой. Шатахуун болон химийн бодисын агуулах, сав, машин техникийн тээвэрлэлт ачаалалтын үед асгаралт үүсэж хөрсний боломжит бохирдол ихэнхдээ үүсдэг.

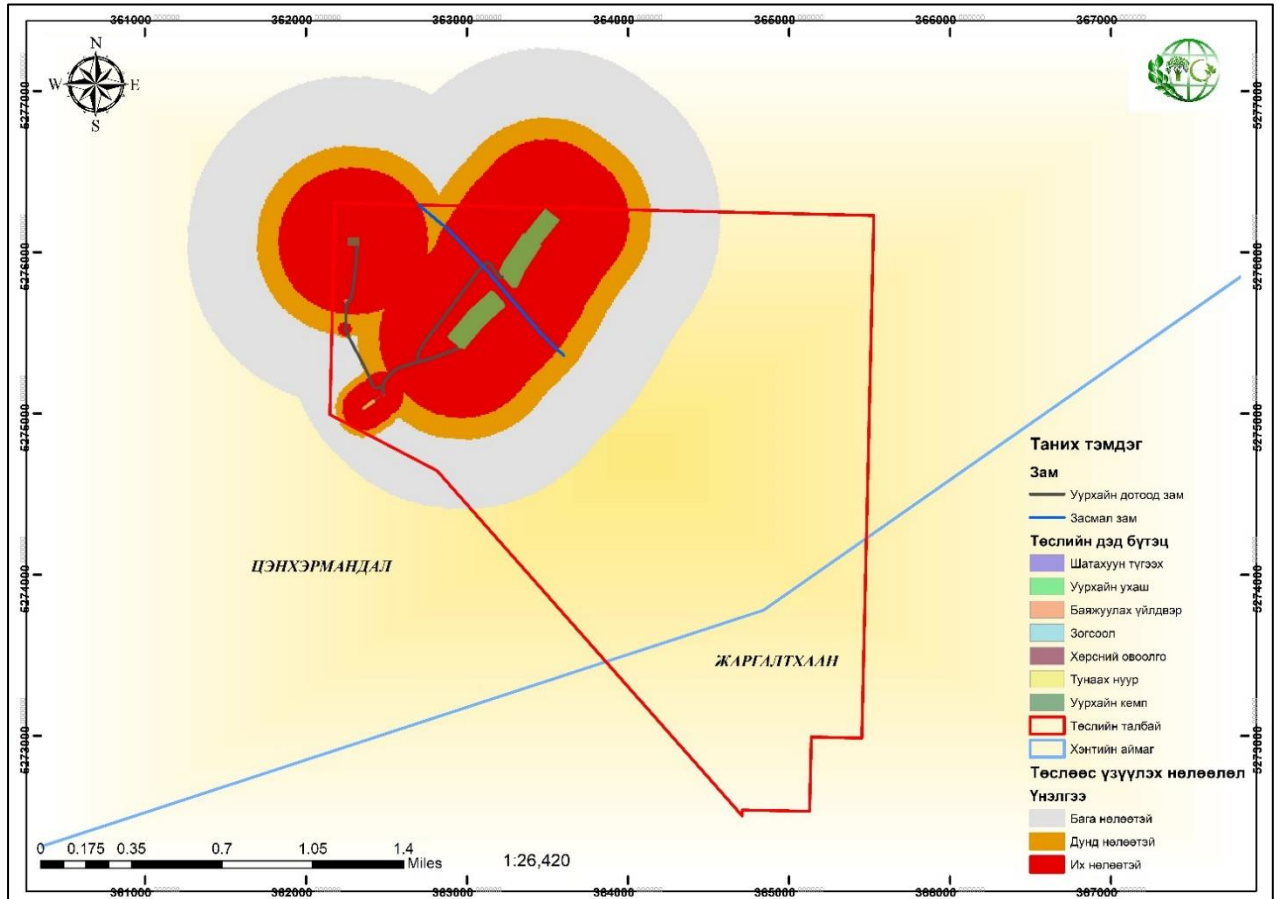
Гадаргын болон газрын доорх усанд үзүүлэх нөлөөлөл: Хөрс хуулалт болон барилга угсралтын явцад тоосжилт дарахад цэвэр усны нөөц хомсдох, Уулын малталтын үед хөрсний болон гүний усыг зайлуулж усны нөөц хомсдох, Барилга угсралтын ажлын явцад барилгын материал хур тунадас болон үерийн усаар угаагдан барилгын материалд агуулагдах бодисууд хөрсөнд нэвчих, улмаар хөрсний бага гүний усыг бохирдуулах, Баяжуулах үйл ажиллагаа явуулахад химийн бодис алдагдахаас үүдэн хөрсний болон гүний усыг бохирдуулах, Уулын ажлын болон ахуйн бохир ус хадгалах савыг соруулах үед асгарч газрын хэвлий болон хөрсийг бохирдуулхаас үүдэн хөрсний усыг бохирдуулах, Уулын ажлын болон ахуйн бохир ус хадгалах сав хүчтэй аадар бороо болон үерийн усаар дүүрч хальхаас үүдэн хөрсөнд нэвчиж хөрсний ус болон бага гүний усыг борхирдуулах эрсдэлтэй байна.

Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөлөл: Төслийн талбайд ил уурхай байгуулах, шимт хөрсний болон хаягдал чулуулгийн овоолго бий болгох, уурхайн зам, дэд бүтцүүдийн барилгын ажил хийгдэх зэрэгтэй холбоотойгоор хөрс хуулалт явагдах ба эдгээр үйл ажиллагаа нь ургамлан нөмрөгт шууд болон шууд бус нөлөөллийг үзүүлнэ. Мөн уурхайн байнгын үйл ажиллагаа ургамлан нөмрөгт дам нөлөөлөл богино ба урт хугацаанд үзүүлсээр байх юм.

Амьтны аймагт үзүүлэх нөлөөлөл: Барилга угсралтын үед ажиллах хүнд даацын автомашин, техник хэрэгслүүдийн дуу чимээнээс амьтад үргэн дайжих, Ургамлан нөмрөгт төслийн үйл ажиллагааны явцад ялгарсан, асгарсан бохирдуулагч материалууд хуримтлагдсанаас өвсөн тэжээлтэн амьтад хордох, Тоосжилтын улмаас ургамал ургах чадвараа алдан ургамлын арви багассанаас өвсөн тэжээлтнүүд хоол тэжээлийн хомсдолд орох, Төслийн ажилчид санаандгүй болон санаатайгаар амьтадыг устгаж болзошгүй, Шувууд утаанд хордох, цахилгаан хүчдэлд цохиулах зэрэг багтана.

Нийгэм эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл: Төслийг хэрэгжүүлэхд ажиллах хүчийг төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн оршин суугчдаас авч ажиллуулах нь оршин суугчдын амжиргаа, нийгэм эдийн засгийн хөгжилд эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна.

**“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН,
БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

Зураг №. 7 Төслөөс үзүүлэх нөлөөллийн үнэлгээ

- Дараах зурагт нөлөөлөл буурах функц ашиглан нөлөөллийн эрчим, орон зай, цаг хугацааны тархалтыг зураглалаа.
- Нөлөөлөл буурах зай болон нөлөөллийн эрчим нь төсөл хэрэгжих талбайгаас 300м радиуст нөлөөллийн эрчим хүчтэй, 500м радиуст нөлөөллийн эрчим дунд 800м-т радиуст аажмаар буурч байна.

2.4 Төслийн болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Илжигтэйн доод хэсгийн алтны шороон орд ашиглах төсөл хэрэгжүүлэх нутгийн байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд төслийн үйл ажиллагааны зүгээс үзүүлэх нийт 113 нөлөөллийн тооцсон. Тэдгээр нөлөөлүүдийн 41 буюу 36% нь бага, 32 буюу 28% нь дунд, 26 буюу 23% нь их байгаа бол 14 буюу 12% нь маш их нөлөөллийн үнэлгээний зэрэгт хамрагдаж байна.

Хүснэгт №. 6 Байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд үзүүлэх нөлөөлөл байдлын үнэлгээний нэгдсэн дүгнэлт

№	Төслийн үйл ажиллагаа	Нөлөөллийн үнэлгээ				Нийт
		Бага	Дунд	Их	Маш их	
1	Агаарын чанар	3	3	5	2	13
2	Амьтны аймаг	17	7			24
3	Гадаргын болон газрын доорхи ус	8	2	7		17
4	Газрын гадарга болон хэвлий	3	2	3	11	19

**“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН,
БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

5	Ургамлан нөмрөг	8	13	1		22
6	Хөрсөн бүрхэвч	2	5	10	1	18
	Нийт /тоогоор/	41	32	26	14	113
	Нийт /хувиар /	36%	28%	23%	12%	100%

Үүнээс үзэхэд төслөөс байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөлөл нь нөлөөллийн хувьд ДУНД зэрэг байна. Иймд төслийн барилга угсралт болон элс олборлох үйл ажиллагааны турш орчны хяналт шинжилгээг тогтмол хийж, аливаа үүсэх эрсдэл нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ, хөтөлбөрүүдийг авч хэрэгжүүлэн, үндэсний болон олон улсын стандартын дагуу нөхөн сэргээлт, байгаль орчныг хамгаалах хөтөлбөрүүдийг уурхайн ТЭЗҮ болон энэхүү БОННУ-ний тайлангийн “Байгалийн аюул, уурхайн үйл ажиллагааны явцад гарч болзошгүй гэнэтийн ослын үнэлгээ”, “Уурхайн хаалт, нөхөн сэргээлт, экологи эдийн засгийн хохирлын үнэлгээ” болон “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө” зэрэг бүлэгт заасан хувиар чиглэлийн дагуу уурхайн жил бүрийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусган зохих арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байх нь зүйтэй.

БҮЛЭГ 5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ, АРИЛГАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №. 7 СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Нийт зардал, мян.төг	Тайлбар	Гүйцэтгэл
1		Агаарын чанар				
	Уурхайн олборлолт болон тээврийн Хэрэгслүүдийн үйл ажиллагааны улмаас гарч болох тоосжилтын эх үүсвэрүүд: -Уурхайн олборлолтын үеийн хөрс хуулалт, олборлолт, овоолго хийх газар шорооны ажил, -Уурхайн үйл ажиллагаанд ашиглаж буй тээврийн хөдөлгөөн, Тээвэрлэлтэнд	Уурхайн олборлолтын үе шатанд тоосжилт ихээр үүсэх үед усалгаа хийх	Үйл ажиллагааны турш	Ү.А-ны зардлаар	Уурхайн талбайд хуурайшил ихтэй үед тоосжилт дарах зорилгоор зам талбайг тогтмол усалсан	
		Уурхайд орж гарах машин, ачилт буулгалтын цаг хугацаа, хоорондын зайг тоосны сарнилтай уялдуулан оновчтой байлгах тооцоог хийж мөрдөж ажиллах	Үйл ажиллагааны турш	Ү.А-ны зардлаар	Уурхайд орж гарах машин, ачилт буулгалтын цаг хугацааг оновчтой тодорхойлж төлөвлөгөөний дагуу ажиллаж байна.	
		Тээврийн хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдлыг шалгаж, хаалга цонхны чигжээс, хамгаалалтын үзлэгийг хийх	Үйл ажиллагааны турш	Ү.А-ны зардлаар	Хавар уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө уурхайд ашиглах тоног төхөөрөмжүүдийг оношлогоонд	

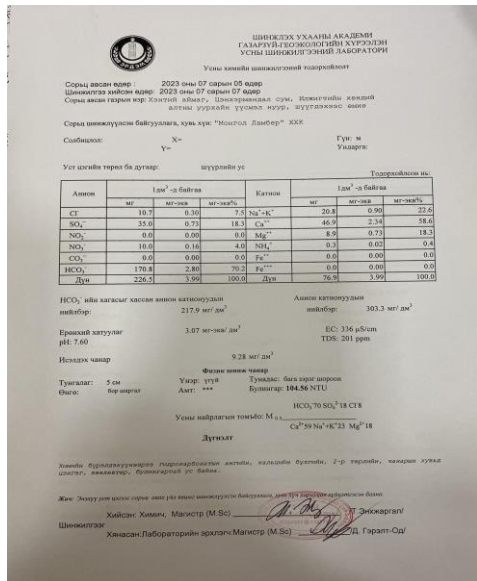

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

явж буй машинуудаас ялгарах хорт бодисуудаар орчны агаар бохирдох -Тэсэлгээний ажлын үед үүсэх тоосжилт Ажиллагсад болон нутгийн иргэдийн эрүүл мэндэд нөлөөлөх				оруулсан. Бас дээр нь үйл ажиллагааны явцад гарсан эвдрэл гэмтлийг цаг алдалгүй засвар үйлчилгээ үзүүлсэн.
	Хүнд машин механизмын хөдөлгүүрийн тохиргоо, үйлчилгээг тогтмол байлгах, хөдөлгүүрээс гарах утааны хэмжээг стандартын шаардлага хангах хэмжээнд байлгах арга хэмжээ авах	Үйл ажиллагааны турш	Ү.А-ны зардлаар	
	Уурхайн ажиллагсдад тоосноос хамгаалах хушуувч, амны маск, хүнсний нэмэлт бүтээгдэхүүнээр ажилчдыг хангах сургалт явуулах	Үйл ажиллагааны турш	50.0	
2	Хөрсөн бүрхэвч			

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

<p>Ордын ашиглалтын явцад хөрсний бүтэц найрлагад өөрчлөлт орох, хог хаягдал, тоосжилтоос бохирдол үүсгэх, хүнд даацын машин механизмууд олон салаа зам гаргаж хөрс болон ургамлыг гэмтээх.</p>	<p>Өнгөн хөрсийг хуулан авах, хадгалах</p>	<p>Үйл ажиллагааны турш</p>	<p>Ү.А-ны зардлаар</p>	<p>Шимт хөрсийг стандартын дагуу хуулж биологийн нөхөн сэргээлтэд ашигласан.</p>	
	<p>Уурхайн олборлолт явуулж буй хэсгээс баяжуулах үйлдвэр хүртэл тэмдэгжүүлэх</p>	<p>Үйл ажиллагааны турш</p>	<p>500.0</p>	<p>Уурхайн тосгон болон дотоод тээвэрлэлтийн замыг тэмдэглэгээ байршуулсан.</p>	
<p>Авто тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөр тоосжилт үүсэх, сул шороо бүхий газруудаас тоос босох</p>	<p>Төслийн талбай дахь сул шороо бүхий газруудыг ургамалжуулах, мод бут тарих</p>	<p>Төслийн талбайд</p>	<p>2000.0</p>	<p>Төслийн талбайн ойр орчим тоосжилт дарах зорилгоор мод бут тарьсан</p>	

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

3	Усны нөөц, усны чанарт				
	<p>Ажилчдын аюулгүй ажиллагааны дүрэмд усыг ариг гамтай хэрэглэх, хамгаалах тухай тусгаж өгөх</p>	<p>Ажилчдад</p>	<p>46.0</p>	<p>Ажилчдад усыг ариг гамтай ашиглах, үргүй зарцуулах тал дээр тогтмол анхаарулж азилласан.</p>	
	<p>Ажилчдын унд ахуйн усанд ашиглаж байгаа гүний худагаас дээж авч шинжилгээ хийлгэж, усны найрлагыг тодорхойлуулж, ундны усны стандартад нийцэж буйг хянаж байх</p>	<p>Ажилчдын байрны хүрээнд</p>		<p>Уурхайн унд ахуйд хэрэглэж буй гүний худгаас дээж авч Газарзүй Гео-Экологийн хүрээлэнгийн итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжлүүлсэн</p>	
4	Амьтны аймаг, ургамлан нөмрөг				
<p>Үйл ажиллагаа явуулсантай амьтны нөөц хомсдох, ухсан нүх шуудуунд мал амьтан унахаас сэргийлэх</p>	<p>Уурхайн талбайд мал, амьтан унаж гэмтэхээс сэргийлэх зорилгоор хашаа хамгаалалт хийх</p>	<p>Уурхайн хүрээнд</p>	<p>Ү.А-ны зардлаар</p>	<p>Уурхайн кемп болон баяжуулах хэсгийг хашаа татаж хамгаалсан. Олборлолт явуулж буй хэсэгт зогоон татаж хамгаалсан.</p>	

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

	Хог хаягдлыг ангилан ялгах хогын сав байршуулах	Хог хаягдалыг ил задгай хаяж хүнд ойромсог амьдардаг, хог хаягдлын индикатор амьтад үржих, хордох нөхцөл бүрдүүлэхгүй байх	Уурхайн хог хаягдлын хүрээнд	-	Хог хаягдлыг ангилан ялгаж сумын төвийн төвлөрсөн хогийн цэгрүү тогтмол хаясан.	
	Уурхайгаас алт агуулсан олборлох, хуулах ажлын ургамал дарагдах талхлагдах хамгийн нөлөөлөлд өртөнө.	Уурхайн тосгоны эргэн тойронд ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх	Уурхайн тосгоны хүрээнд	1,000.0	Уурхайн орчим ногоон байгууламжийг нэмэх зорилгоор 500 ширхэг мод тарьсан.	
5	Дуу чимээ					
	Нутгийн иргэдийн амгалан тайван байдлыг алдагдуулах	Олборлолтын ажлыг өдрийн цагаар гүйцэтгэх		-	Олборлолтын үйл ажиллагаа тогтмол өдрийн цагаар хийж гүйцэтгэсэн.	
	Нийт				3596.0 сая.төг	

БҮЛЭГ 6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №. 8 Техникийн нөхөн сэргээлгийн төлөвлөгөөний биелэлт

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Тайлбар	Гүйцэтгэл
	<p>Нөхөн сэргээлтийн ажлын техникийн үе шатанд орд газрыг ашиглаж дууссаны дараа болон ашиглалтын явцад уурхайн чөлөөлөгдсөн орон зайг цаашид аж ахуйн үйл ажиллагаанд үргэлжлүүлэн ашиглах зорилгоор нөхөн сэргээхэд техникийн нөхөн сэргээлтийн гол зорилт юм.</p>	<p>Техникийн нөхөн сэргээлт 5 га талбайд</p>		<p>Үйл ажиллагааны зардлаар</p>	<p>Олборлолтын үйл ажиллагаанд өртсөн 8.5 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн.</p>	
		<p>Биологийн нөхөн сэргээлтийг 5 га талбайд</p>	<p>Үйл ажиллагааны дуусмагц</p>	<p>Үйл ажиллагааны зардлаар</p>	<p>Техникийн нөхөн сэргээлт талбайд биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн.</p>	

БҮЛЭГ 7. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗЫН БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №. 9 Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Нийт зардал, мян.төг	Тайлбар	Гүйцэтгэл
1	ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ					
	Зохион байгуулалтгүй аялал жуулчлал, зүй бус ашиглалтаас Байгалийн үзэсгэлэнт газруудын орчин хог хаягдлаар бохирдож, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөр олон салаа зам гарч, байгалийн унаган төрх алдагдаж байна.	Тус сумын удирдлагуудтай зөвшилцөн уул уурхай, дэд бүтцийн нөлөөгөөр эвдрэлд орж орхигдсон 2.5 га -аас багагүй талбайд техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийхийг Аймгийн Байгаль орчин, Аялал жуулчлалын газраас санал өгсөн.	Үйл ажиллагааны эхэнд	2000.0	Уурхайн талбайн ойр орших малчдын мал унаж үхээд байдаг ухсан нүхийг дүүргэлт хийж дүйцүүлэн хамгаалал хийсэн.	
	“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд	Сумын удирдлагуудтай зөвшилцөн 1 га талбайд мод тарихыг Аймгийн Байгаль орчин, Аялал жуулчлалын газраас санал өгсөн.	Үйл ажиллагааны эхэнд	4000.0	Цэнхэр мандал сумын төв дээр 4 сая төгрөгийн үнэ бүхий мод тарсан.	
	Нийт дүн, мян.төг		6.0 сая.төг			

БҮЛЭГ8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

2023 онд тухайн төслийн уурхайлалтын болон эрчимтэй сөрөг нөлөөллийн бүсэд иргэд, оршин суугчид, айл өрх байхгүй байна. Иймд нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө тусгагдаагүй болно.

БҮЛЭГ9. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨГИЙ БИЕЛЭЛТ

Төсөл хэрэгжих бүс нутаг, түүний орчимд хийсэн археологийн судалгаа, түүх соёлын өвийн судалгааны дүн, түүх, соёлын өв дурсгалуудын талаарх нутгийн иргэд, холбогдох байгууллагын мэдээлэлд үндэслэн түүх, соёлын өв дурсгалуудыг хамгаалах төлөвлөгөө боловсруулна. Уурхайн ашиглалтын үйл явцад түүх соёлын дурсгалт зүйлс олдвол уурхайн үйл ажиллагааг түр зогсоон зохих байгууллагад мэдэгдэж, түүх соёлын дурсгалт зүйлсийг хамгаалах ажлыг зохион байгуулах болно.

БҮЛЭГ10. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Энэ төлөвлөгөөнд батлагдсан аргачлалын дагуу хийсэн байгалийн аюул, гамшгийн үнэлгээгээр тогтоогдсон учирч болзошгүй байгалийн гамшиг, түүнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ажлын хэмжээ, шаардагдах зардал, баримтлах стандартыг энд тусгана.

Хүснэгт №. 10 Осол, эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт

Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Тайлбар	Гүйцэтгэл
Цаг агаарын үзэгдэл, ажилчдын хариуцлагагүй байдлаас шалтгаалан осол гарах	Галын болон байгалийн аюул гамшигаас урьдчилан сэргийлэх, арга хэмжээний талаар сургалт зохион байгуулах	Нийт ажиллах хугацаанд уурхайн бүх ажилчдад	500.0	Ажилчдад ахуйн болон ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх болон түймэр гарсан үе хэрхэн ажиллах талаар сургалт хийсэн.	

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

	Осол эрсдэл үүссэн үед устгах арга хэмжээний төлөвлөгөөтэй байх	Төслийн бүхий л үед хэрэгжүүлэх ХХАА-ны гарын авлагатай болох	500.0	Гэнэтийн осол гарсан үед шаардагдах анхан шатны тусламж үзүүлэх багаж тоног төхөөрөмжийг, эмийн сан болон аваар осол гарсан үед анхны тусламж хэрхэн өгөх талаарх үзүүлэн таниулах самбар төслийн талбайд байрлуулсан.	
	Болзошгүй аюул ослын үед ашиглах багаж хэрэгсэл холбооны хэрэгсэлтэй болох	Ус, элс, шороо, хүрз цэвэрлэгээний бодис, холбооны хэрэгсэл гэх мэт	1000.0	Болзошгүй осол эрсдэлийг түргэн мэдэгдэх зорилгоор ажилчдыг холбооны хэрэгслээр хангасан.	
Болзошгүй осол, саатал, техник технологийн	Техник, технологийн аюулгүй байдлыг тогтмол шалгах, хянах, Машин техникийн үйлчилгээ засварыг тусгай бэлтгэсэн талбайд явуулж хэвших	Ү.А-ны зардлаар	Хавар уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө уурхайд ашиглах тоног төхөөрөмжүүдийг оношлогоонд оруулсан. Бас дээр нь үйл ажиллагааны явцад гарсан эвдрэл гэмтлийг цаг алдалгүй засвар үйлчилгээ үзүүлсэн.		

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

шугам сүлжээний гэмтэл, галын гэнэтийн аюул үүсэх, байгалийн гамшиг	Галын болон байгалийн аюул гамшигаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний талаар сургалт, зохион байгуулах	500.0	Ажилчдад ахуйн болон ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх болон түймэр гарсан үед хэрхэн ажиллах талаар сургалт хийсэн.	
	Аваар ослын үед авран хамгаалах төлөвлөгөөтэй байх	Ү.А-ны зардлаар	Гэнэтийн осол гарсан үед шаардагдах анхан шатны тусламж үзүүлэх болон ослоос урьдчилан сэргийлэх үүднээс сургалт хийж самбар байрлуулсан.	
	Байгаль орчныг хамгаалах талаар сургалтыг жилд нэг удаа зохион байгуулах, холбогдох сумын байгаль орчны алба, байгаль хамгаалагч нартай харилцан холбоотой ажиллах	Ү.А-ны зардлаар	Ажилчдын байшаль орчны мэдээллийг нэмэгдүүлэх түүнтэй холбоотой осол зөрчил гаргахгүйн тулд сургалт зохион байгуулсан.	

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

Эрүүл мэнд	Ажилчдыг ажлын хувцас хамгаалалтын тусгай хэрэгслээр (хөвөн даавуун материалаар хийсэн хувцас, резинэн хормогч, резинен гутал, бээлий, хамгаалалтын нүдний шил маск) хангах	5000.0	Ажилчдыг хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр бүрэн хангасан.	
	Хүний эрүүл мэндэд үзүүлэх эрсдлийг нарийвчлан мэргэжлийн байгууллагаар тогтоолгох	Ү.А-ны зардлаар	Ажилчдыг Цэнхэрмандал сумын эрүүл мэндийн төвтэй хамтарч эрүүл мэндийн үзлэгт бүрэн хамруулсан.	
Нийт зардал (мян.төг)			7500.0	

БҮЛЭГ 11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №. 11 ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийг хамрах хүрээ	Нийт зардал, мян.төг	Тайлбар	Гүйцэтгэл
Ахуйн хатуу хог хаягдлаар газрын гадарга бохирдох;	Ахуйн хог хаягдлаа эрх бүхий байгууллагатай гэрээ байгуулан тээвэрлүүлнэ.	Төслийн талбайн бүх барилга байгууламжуудад	-	Цэнхэр мандал сумыг ЗДТГ-тай хог хаягдал тээвэрлэх хадгалах гэрээ байуулсан.	
Хог хаягдал, ШТМ-ын хаягдал хурын усаар дамжин гүний усыг бохирдуулах	Унд ахуйн усыг лабораторын шинжилгээнд тогтсон хуваарийн дагуу шинжлүүлж байх	Төслийн талбай дахь худгийн усанд	-	Төслийн үйл ажиллагааны явцад гарсан хатуу хог хаягдлыг цэнхэр мандал сумын төвлөрсөн цэгт зайлуулсан.	
Ахуйн хаягдлыг ил задгай хаяхгүй байх харьяа нийтийн үйлчилгээний албатай хог хаягдлын гэрээ хийх	Ахуйн хатуу, шингэн хаягдлыг ил задгай хаяхгүй байх, ажилчидын бие засах газар болон бохир ус хуримтлуулах цэгийг холбогдох хууль, стандартын шаардлагад нийцүүлэн хүрээлэн буй орчныг бохирдуулахгүй байхаар төлөвлөн шинээр байгуулах, үүссэн шингэн хаягдлыг богино хугацаанд нутаг дэвсгэрээс зөвшөөрөгдсөн цэг рүү зайлуулах	Ахуйн хаягдлын хүрээнд	2000.0	Төслийн үйл ажиллагааны явцад гарах шингэн хаягдлыг байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй байдлаар зайлуулах зорилгоор төслийн талбайд био 00 байрлуулсан.	

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

	<p>Зуны улиралд хогийн сав болон ажилчдын амьдрах байр. Гал тогоонд хортон шавьжийн ариутгал халдваргүйжүүлэлт хийлгэх</p>		500.0	<p>Уурхайн кемпийн хортон шаьж үржэхээс сэргийлэх зорилгоор уурхайн кемпед ариутгал халдваргүйжүүлэлт ийн ажлыг тогтмол хийсэн</p>	
Нийт		2500.0 мян.төг			

БҮЛЭГ 13. УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТАЛААР АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №. 13 БОМТ-ийн Хүрээнд Хэрэгжүүлэх Арга

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Тайлбар	Гүйцэтгэл
1	Байгаль орчныг хамгаалах, үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр, усны аюул мэтийн гэнэтийн ослоос урьдчилан сэргийлэх, осол гарсан тохиолдолд шуурхай хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах талаар удаа сургалт, сурталчилгааны ажлыг мэргэжлийн байгууллага хүмүүстэй хамтран зохион байгуулах.	Уурхайн хэмжээнд	500.0	Ажилчдад осол эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор сургалт явуулж ажлын байранд самбар байрлуулсан.	
2	Байгаль хамгаалах талаар хийсэн ажлыг жил бүрийн тайланг БОАЖЯ болон сумын ЗДТГ-т хүргэн өгч байх	Уурхайн хэмжээнд	-	Жил бүрийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө болон биелэлтийн тайланг боловсруулж Цэнхэр мандал сумын засаг даргад танилцуулсан.	

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

3	Байгаль хамгаалахад сум багийн холбогдох ажилтнуудын оролцоог идэвхижүүлэх, уулзалт зөвлөгөөг жил бүр зохион байгуулах, тэдний санал зөвлөмжийг БОМТ-нд тусгах	Уурхайн хэмжээнд	-	Төслийн үйл ажиллагааны явц болон байгаль орчны ажлын талаарх мэдээллийг Хужхан багийн иргэдэд тогтмол танилцуулсан	
4	Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн нөхцөл сайжруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	Уурхайн хэмжээнд	1000,0	Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн мэдээллийг ажилчдад өглөө болгон танилцуулсан. Мөн дээр нь аюулгүй ажиллагаа болон анхны тусламжийн талаар мэдээлэл ажилчдад өгсөн.	
5	Яаралтай анхны тусламжид шаардлагатай эм тариа, багаж хэрэгслийг бэлтгэж, шаардлагатай газруудад байрлуулах	Уурхайн хэмжээнд	1000.0	Уурхайн талбайд шаардлагатай анхны тусламжийн хэрэгслээр хангаж ажилласан.	

“ИЛЖИГТЭЙН ДООД ХЭСЭГ”-ИЙН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ ИЛ УУРХАЙН АРГААР АШИГЛАН, БАЯЖУУЛАХ ТӨСЛИЙН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

6	Хөдөлмөр хамгаалал эрүүл ахуйн нөхцлийг сайжруулах сургалт зохион байгуулах, галын аюулгүй ажиллагааны талаар дүүргийн ГТТХХэлтэстэй хамтран галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх үзүүлэх сургууль хийх	Уурхайн хэмжээнд	300.0	Ахуйн болон ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх болон түймэр гарсан үед авах хэмжээний талаар сургалт явуулсан.	
10	Ажилчдыг шаардлагатай хувцас, тусгай хамгаалах, амны хаалт, малгай зэргээр хангах	Уурхайн хэмжээнд	5000.0	Ажилчдыг шаардлагатай хувцас хэрэгслээр бүрэн хангасан	
Удирдлага, зохион байгуулалтын чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний нийт зардал				7800.0 мян.төг	

БҮЛЭГ 14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ОРОЛЦОГЧ, СОНИРХОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ, ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭХ ХУВААРИЙН БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №. 14 БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарийн биелэлт

БОМТ, түүний хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх оршин суугчид, оролцогч талууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээний агуулга	Хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Зохион байгуулах албан тушаалтан	Гүйцэтгэл
БОМТ-ний биелэлтийн үр дүнгийн тайланг төсөл хэрэгжиж буй Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал сумын Хужхан багт нутгийн оршин суугч болон засаг захиргааны байгууллагад танилцуулж хэлэлцүүлнэ	Уулзалт, санал асуулга	БОМТ болон хийсэн ажлын үр дүнг танилцуулсан.	2023 оны 9-р сард танилцуулсан	-	“Монгол ламбер” ХХК-ын байгаль орчны мэргэжилтэн	
БОМТ-ний биелэлтийн үр дүнгийн тайланг төсөл хэрэгжиж буй Хэнтий аймгийн сумдын ажлын хэсэгт танилцуулах	БОМТ-ний биелэлтийн тайлан боловсруулж сумын засаг захиргаанд хүргүүлнэ	Тайланг хүлээн авсан актыг хүргүүлэх	2023.11.01-нд хүргүүлэх	-	“Монгол ламбер” ХХК-ын байгаль орчны мэргэжилтэн	
Нийт	220.0 мян.төг					